

**מתווה מקצועי להגנה על ילדים ובני נוער מפני פגיעה וניצול
מיני בעתות חירום ומלחמה**

**נקודות חשובות לפסיכולוג החינוכי, רפרנט במרכז למיניות בריאה
ולטיפול בפגיעות מיניות בשפ"ח ירושלים**

מאת: דר' דפנה קציר-גולדנבום

מרץ, 2026

מלחמת "שאגת הארי"

מבוא:

קריסת המעטפת וההכרח באקטיביזם פסיכולוגי

המציאות של מלחמה מתמשכת אינה מהווה רק איום ביטחוני פיזי, היא מחוללת "רעידת אדמה" אקולוגית המפרקת את המבנים העדינים המגנים על שלומם הנפשי והגופני של ילדים ונוער. כפסיכולוגים רפרנטים, תפקידנו אינו מצטמצם ל"ניהול אירועים", אלא מחייב שיקום אקטיבי של ה"מעטפת" (Envelope) המגוננת שקרסה.

I. ניתוח המערכת האקולוגית בקריסה

על פי המודל האקולוגי של יורי ברונפנברנר, הילד מוגן בשגרה באמצעות סנכרון הדוק בין המיקרו-מערכות שלו (הבית, בית הספר, תנועת הנוער). במציאות הירושלמית הנוכחית, אנו עדים לגרסת ה"קריסה" של המודל. הבנת המציאות הירושלמית דרך המודל האקולוגי היא חשובה מאחר שהיא יכולה להתוות דרכי התערבות אפשריות. ברונפנברנר, פסיכולוג התפתחותי יהודי-אמריקאי, טען שהילד אינו מתפתח בבידוד, אלא בתוך מערכת של מעגלים חברתיים וסביבתיים המשפיעים זה על זה. כאשר המעגלים הללו מסונכרנים, הם יוצרים "רשת ביטחון". כאשר הם קורסים, הילד נופל לתוך ואקום מסוכן.

הבנת המודל האקולוגי: חמשת המעגלים

כדי להבין את הקריסה, עלינו להבין תחילה מה אמור להיות שם במצב תקין: **המיקרו-מערכת (Microsystem):** הסביבה המיידית של הילד (הבית, הכיתה, קבוצת השווים). כאן מתרחשות האינטראקציות הישירות ביותר. **המזו-מערכת (Mesosystem):** זהו "הקשר בין הקשרים". לדוגמה: הקשר בין ההורים למורה, או בין תנועת הנוער לבית. ככל שהקשר פה חזק יותר, הילד מרגיש מוגן ועקבי. **האקסו-מערכת (Exosystem):** סביבות שהילד לא נמצא בהן פיזית, אך משפיעות עליו (מקום העבודה של ההורים, עיריית ירושלים, שירותי הרווחה). **המאקרו-מערכת (Macrosystem):** התרבות, הערכים, החוקים והאידיאולוגיה של החברה שבה הילד חי. **הכרונו-מערכת (Chronosystem):** מימד הזמן – אירועים היסטוריים (מלחמה, מגפה, משבר כלכלי) המשנים את כל המערכת.

ניתוח ה"קריסה" לפי מגזרים בירושלים

בירושלים של היום, אנו רואים פגיעה אנושה **במזו-מערכת** – אותה רשת מחברת שמחזיקה את עולמו של הילד יציב.

במגזר החרדי: קריסת הפיקוח הקהילתי

במגזר החרדי, המערכת האקולוגית מתבססת על **סגירות והמשכיות**. הילד עובר מהבית לת"ת (תלמוד תורה) ובחזרה, כשבשני המקומות שולטים אותם ערכים (מאקרו-מערכת חזקה מאוד).

הקריסה: כאשר המסגרות החינוכיות (המיקרו-מערכת) נחלשות או מאבדות את הרלוונטיות שלהן (עקב משברי אמון, קשיים כלכליים או נשירה סמויה), נוצר "חור" במזו-מערכת.

התוצאה: הפיקוח הקהילתי, שנשען על כך שהילד תמיד נמצא "תחת עין" של סמכות רוחנית, מתפרק. הילד מוצא את עצמו במרחב ציבורי ללא הכלים המערביים של "פנאי מובנה", מה שמוביל לחשיפה לתכנים והתנהגויות שהקהילה לא הכינה אותו אליהן.

במזרח ירושלים: אובדן ה"אקסו-מערכת" והמרחב המוגן

במזרח העיר, המודל האקולוגי פגיע במיוחד ברובד **האקסו-מערכת** (החלטות ממשלתיות, תקציבים, תשתיות).

הקריסה: השבתת הצהרונים והמסגרות הבלתי פורמליות היא תוצאה של כשל במערכות המעטפת הציבוריות. כשהמסגרת הזו נעלמת, המיקרו-מערכת של ה"רחוב" הופכת להיות הדומיננטית ביותר.

התוצאה: בהיעדר "עין בוחנת" (Monitoring) של מדריכים או מורים בשעות אחר הצהריים, הילדים נדחקים לשוטטות. במצב כזה, המאקרו-מערכת (הקונפליקט הלאומי, המתוחות הביטחונית) חודרת ישירות לתוך עולמו של הילד ללא תיווך מגן, מה שמגביר את הסיכון לאלימות ומעורבות בפשיעה.

המגזר הכללי: ואקום חברתי ופירוק הלינאריות

במגזר הכללי, הבעיה המרכזית היא פגיעה ברוטינה ובקשר שבין הבית לביה"ס.

הקריסה: הניתוק מהרוטינה הבית-ספרית (בין אם בגלל שיבושים ביטחוניים, שביתות או השפעות אירועים שונים) מפרק את **המזו-מערכת**. ההורים (מיקרו 1) כבר לא מסונכרנים עם המורים (מיקרו 2).

התוצאה: הילד נותר ב"ואקום". בעוד שבמגזרים אחרים הילד יוצא לרחוב, כאן הוא לעיתים קרובות נסוג לתוך "מיקרו-מערכת דיגיטלית" – מסכים ורשתות חברתיות. זהו מרחב ללא השגחה הורית או חינוכית, שבו הילד חווה בדידות חברתית למרות שהוא "מחובר" לכאורה.

לסיכום: הכרונו-מערכת הירושלמית

ברונפנברגר היה אומר שהזמן הנוכחי בירושלים (הכרונו-מערכת) הוא **זמן של טראומה מערכתית**. כשהמתח הביטחוני והחברתי עולה, המבוגרים שאמורים להרכיב את מעגלי התמיכה של הילד (הורים, מורים וכיו"ב) בעצמם חווים שחיקה. כאשר ה"דבקים" שמחברים בין המעגלים נמסים, הילד מפסיק להיות חלק מ"מערכת אקולוגית" והופך לאי בודד, החשוף לסכנות בכל רמות המודל.

כדי לשקם את המערכת האקולוגית של הילד, עלינו להתמקד ב"**רקמת החיבור**" – אותם גשרים בין המיקרו-מערכות (הבית, בית הספר, הקהילה). המטרה היא **להפוך את המערכת מ"מפורקת" ל"רשתית"**.

להלן פירוט של אסטרטגיות התערבות לשיקום **המזו-מערכת** (Mesosystem) בהתאמה למציאות המורכבת:

חיזוק ה"גשר" בין הבית למסגרת החינוכית

במצב של קריסה, הילד חווה סתירה או נתק בין מה שקורה בבית לבין מה שקורה בחוץ. השיקום דורש סנכרון הדוק:

שקיפות רדיקלית: יצירת ערוצי תקשורת ישירים ויומיומיים בין המורים להורים. לא רק "דיווח על בעיות", אלא בניית שפה משותפת סביב חוסן (Resilience).

הזרכת הורים ממוקדת-מערכת: במקום להתמקד רק בקשר הורה-ילד, יש להזריך הורים כיצד להיות "סוכני תיווך" מול בית הספר ומול הרחוב.

יצירת "מרחבי מעבר": בניית טקסים של כניסה ויציאה מהמסגרות (למשל: שיחת בוקר בבית הספר שמתייחסת למה שקרה בבית/ברחוב בערב שלפני) כדי למנוע את תחושת ה"וואקום".

התערבות ספציפית לפי מגזרים

מגזר	מוקד השיקום במזו-מערכת	דרכי פעולה מעשיות
החרדי	החזרת הפיקוח הקהילתי המגן	רתימת הנהגת הקהילה והרבנים לסנכרון עם הצוות החינוכי. יצירת "נאמני הגנה" בקהילה שתפקידם לאתר ילדים ב"חורים" של הפיקוח ולחבר אותם חזרה למסגרת.
מזרח ירושלים	יצירת "עוגני בטיחות" לא-פורמליים	הקמת נוכחות בוגרת משמעותית במרחבי השיטוט (רחובות, מגרשי משחקים). פיתוח מנהיגות מקומית של צעירים שיפעלו כ"גשר" בין המיקרו-מערכת של הרחוב לבין המיקרו-מערכת של המשפחה.
הכללי	המסת הבדידות הדיגיטלית	שיקום הרוטינה החברתית. עידוד מפגשים פיזיים מבוקרים לאחר שעות הלימודים בחסות בית הספר או העירייה, כדי להוציא את הילד מה"וואקום" של המסכים ולהחזירו למעגל חברתי חי.

בניית "מרחב שלישי" (The Third Space)

כאשר המערכות המסורתיות (בית, בי"ס) נחלשות, יש צורך ב"מרחב שלישי" שיחבר ביניהן: **קהילתיות יוזמת:** הפיכת בתי הספר ל"מרכזים קהילתיים" שפועלים גם אחה"צ. זה מחזק את הקשר בין הילד לסביבה הפיזית שלו ומונע שוטטות חסרת מטרה.

תיווך המאקרו-מערכת: המבוגרים בחיי הילד (הורים ומורים כאחד) צריכים לעבוד יחד כדי לתווך את המציאות החיצונית הקשה (מלחמה, מתח). כשהילד שומע מסר אחיד משני המעגלים, החרדה פוחתת והאמון במערכת משתקם.

תפקיד ה"אקסו-מערכת" בשיקום הילד

כדי שהמזו-מערכת תתפקד, הדרגים הגבוהים (עירייה, שירותים פסיכולוגיים, רווחה) חייבים לספק את התשתיות:

גמישות תקציבית וארגונית: לאפשר למסגרות החינוכיות "לחרוג" מהתפקיד הפדגוגי הקלאסי לטובת תפקיד רגשי-קהילתי.

הגנה על המבוגרים: המערכת לא יכולה להגן על הילד אם המבוגרים (המורים וההורים) שחוקים. שיקום המערכת האקולוגית מתחיל בתמיכה ב"קירות" המחזיקים אותה – צוותי החינוך והטיפול. **נקודה למחשבה:** המודל האקולוגי מלמד אותנו ששינוי בנקודה אחת משפיע על הכל. כשאנו מחזקים את הקשר בין מורה לאם (מזו-מערכת), אנו למעשה משנים את כל תחושת המוגנות של הילד בתוך המיקרו-מערכת שלו.

II. יישום "תיאוריית הפעילות השגרתית" (Routine Activity Theory)

השילוב בין תיאוריית הפעילות השגרתית לבין מושגים וניקוטיאניים יוצר מפת דרכים קלינית ומערכתית קריטית עבור פסיכולוגים בשטח.

1. תיאוריית הפעילות השגרתית (Routine Activity Theory - RAT)

התיאוריה, שפותחה במקור על ידי **כהן ופלסון (1979)**, טוענת שפשעה אינה דורשת נסיבות חברתיות מורכבות (כמו עוני או פתולוגיה), אלא פשוט את המפגש בזמן ובמרחב של שלושה אלמנטים.

בחירום, ה"שגרה" משתנה ולמעשה הסכנה לפגיעה מינית בחירום מזוקקת למפגש הקטלני בין שלושה וקטורים:

א. הפוגע הפוטנציאלי: שחיקת העכבות (The Motivated Offender)

במצב חירום, לא מדובר רק על "פדופילים מוכרים". הלחץ (Stress) הקיצוני, אי-הוודאות והתפרקות המבנים החברתיים גורמים למה שמכונה בספרות **"דה-אינהיביציה" (Disinhibition)**.

הסבר: מנגנוני הוויסות של הפרה-פרונטל קורטקס נחלשים לטובת המערכת הלימבית (הישרדותית). אצל אנשים עם נטייה קיימת או קשיים בשליטה בדחף, המתח מתורגם לצורך בפריקה, שליטה או "נחמה" מעוותת דרך פגיעה בחלש.

ב. הקורבן הנגיש: זמינות פיזית ודיגיטלית (The Suitable Target)

היעדר מסגרות חינוכיות יוצר שני סוגי נגישות:

נגישות פיזית: שוטטות, צפיפות במרחבים מוגנים, או שהייה ממושכת בבית עם דמויות שאינן מפוקחות.

נגישות דיגיטלית: ה"וואקום" החברתי מתמלא בזמן מסך קיצוני. מחקרים של ארגונים כמו InHOPE ו-Europol מראים שבמצבי חירום ומלחמה יש זינוק בניסיונות "גרומינג" (Grooming) ברשת, כיוון שילדים מחפשים קשר ותמיכה במרחב הווירטואלי הלא מוגן.

ג. היעדר שומר סף: קריסת ה-Capable Guardian

זהו הווקטור הקריטי ביותר. "שומר סף" אינו רק שוטר; הוא הורה, מורה או שכן. בחירום, שומרי הסף חווים "עייפות חמלה" (Compassion Fatigue) וחרדה קיומית המסיטה את הקשב שלהם פנימה.

2. ארגון ISPCAN ומושג ה"ראיית מנהרה" (Tunnel Vision)

ISPCAN (החברה הבינלאומית למניעת התעללות והזנחה בילדים) מדגיש כי בחירום, המשאבים הקוגניטיביים של הורים מופנים לצרכים בסיסיים (דרגות נמוכות בפירמידת מאסלו). **ראיית מנהרה קוגניטיבית:** כאשר המוח עסוק בהישרדות (אוכל, מיגון, פרנסה), נוצר "עיוורון קשבי". הורים עלולים לפספס סימנים נסתרים של פגיעה (שינוי בדפוסי שינה, נסיגה התפתחותית, התנהגות מינית מוחצנת) כי הם פשוט "לא רואים" את מה שאינו איום הישרדותי מיידי. **הסכנה:** הפוגע מזהה את ה"עיוורון" הזה ומשתמש בו כדי לבודד את הקורבן עוד יותר.

3. העוגנים הויניקוטיאניים כנוגדן לקריסה

דונלד ויניקוט סיפק לנו מושגים שמאפשרים לבנות מחדש את המערכת האקולוגית שקרסה:

א. ה-Holding (החזקה) המערכתית

ויניקוט דיבר על הסביבה המאפשרת. בחירום, התפקיד של הפסיכולוג הוא להיות ה-Holding של ההורים. כדי שהורה יוכל "לראות" את הילד שלו, מישוהו חייב "להחזיק" את ההורה, לתת לו תחושת רציפות וביטחון.

ב. מרחב פוטנציאלי (Potential Space) ומשחק

פגיעה מינית מתרחשת לעיתים קרובות במקום שבו ה"משחק" הופך ל"ניצול". ויניקוט טען שהמשחק אפשרי רק בנוכחות של "אחר משמעותי" שאינו מאיים. שיקום המרחב הפוטנציאלי משמעו החזרת היכולת של הילד וההורה להיות ביחד במקום יצירתי ובטוח, רחוק מהישרדות נוקשה.

ג. רציפות הקיום (Going on Being)

הטראומה והחירום קוטעים את רציפות הקיום. הפסיכולוג עוזר למערכת לייצר "עוגני שגרה" (גם אם קטנים) שמחזירים את תחושת הרציפות. כשיש רציפות, ה"ערנות" של שומר הסף חוזרת לתפקד.

4. תפקיד הפסיכולוג: המצפן המערכתית

הפסיכולוג במערכת החינוכית או הקהילתית חייב לפעול כ"אגו מתבונן" (Observing Ego) עבור המערכת כולה:

א. **זיהוי ה"חורים":** מיפוי הילדים שנמצאים בסיכון הגבוה ביותר לפי RAT (למשל: ילד ללא מסגרת, עם הורים בחרדה גבוהה).

ב. **הרחבת הראייה:** עריכת הדרכות להורים וצוותים לא על "מה לעשות בחירום", אלא על "איך להמשיך לראות את הילד" בתוך החירום.

ג. **החזרת הפיקוח:** בניית "קהילות שומרות" – עידוד הורים לשמור על הילדים של אלה שחווים "ראיית מנהרה" קשה יותר, ובכך ליצור רשת אקולוגית חלופית.

III. ניתוח אופרטיבי: המודל הויניקוטיאני כקו הגנה בחירום

במציאות של מלחמה, הפסיכולוג אינו רק מטפל, הוא "אדריכל של סביבה". הוא זה שצריך לוודא שהמבנים הנפשיים לא יקרסו יחד עם המבנים הפיזיים.

כאשר אנו מדברים על מוגנות מינית בחירום, המושגים של ויניקוט הם הבלמים שמונעים מהמערכת להידרדר למצבים של ניצול ופגיעה.

1. הסביבה המאפשרת (Holding Environment) – יצירת "עור" מערכת

ויניקוט הדגיש שהתינוק זקוק להחזקה פיזית ונפשית כדי לפתח תחושת קיום רציפה. בחירום, ה"החזקה" עוברת מהמישור הבין-אישי למישור המערכתי.

הסכנה: כשהסביבה הופכת ל"חדירה" (Impingement) – רעשי פיצוצים, חרדה הורית, חוסר אונים – הרציפות נקטעת. הילד חווה "חרדה של התפרקות" (Disintegration).

הקשר למוגנות: ילד שחווה התפרקות מחפש נואשות "משהו להיאחז בו". פוגעים פוטנציאליים מציעים לעיתים "החזקה" מזויפת – מגע פיזי, הבטחה להגנה או תשומת לב אינטנסיבית – הממלאת את הוואקום שהשאירה הסביבה שקרסה.

2. מרחב פוטנציאלי (Potential Space) – בין חרדה לפעולה

זהו המרחב שבין המציאות הפנימית לחיצונית, המקום שבו מתרחש המשחק והסמלה.

הסכנה: בחירום, המרחב הזה נוטה להצטמצם. המציאות החיצונית הופכת לכה דומיננטית שהיא "פולשת" פנימה. כשאין מקום למשחק ודיבור, הילד עובר ל-**Acting Out** (פורקן בפעולה).

הקשר למוגנות: פורקן בפעולה אצל מתבגרים וילדים יכול להתבטא בהתנהגות מינית מוחצנת, חיפוש ריגושים (Sensation Seeking) או "משחקים" מיניים פוגעניים בין קבוצת השווים כדרך להרגיש "חיי" בתוך המוות שמסביב.

3. הישרדות האובייקט (Survival of the Object) – העוגן מול הטורף

זהו אולי המושג הקריטי ביותר למוגנות. כדי שהילד יפתח הבחנה בין פנטזיה למציאות ובין תוקפנות להרס, הוא צריך "להרוס" את האובייקט (במחשבה או בהתנהגות מאתגרת) ולראות שהאובייקט שורד – כלומר, לא נהרס ולא נוקם.

הסכנה: בחירום, ההורה "שברירי". הוא עלול להגיב בתוקפנות (נקמה) או בהתפרקות ובכי (היעלמות נפשית).

הקשר למוגנות: כשהאובייקט לא שורד, הילד מרגיש שהתוקפנות/הצרכים שלו הם "רעילים". הוא הופך ל-**Parentified Child** (ילד הורי) המטפל בהוריו, ובכך הוא מאבד את הגנתו הטבעית. ילד כזה הוא "טרף קל" לפוגע מניפולטיבי שיציע לו להיות זה ש"מטפלים בו", או ינצל את הצורך של הילד להרגיש חזק ובעל ערך.

טבלת יישום: ויניקוט בשירות המוגנות בחירום

הטרנספורמציה לפעולת מוגנות מעשית	המשמעות במצבי מלחמה וחירום	המושג הויניקוטיאני
ביצור השגרה כאקט טיפולי: הקפדה על עוגנים (זמני ארוחות, טקסי שינה, מפגשי זום קבועים). השגרה היא ה"עור" המגן שמונע מהילד לחפש "נחמה" במקומות מסוכנים.	הגנה מפני קטיעת "רציפות הקיום" עקב כאוס סביבתי.	הסביבה המאפשרת (Holding)
תיקוף המשחק והיצירה: מתן לגיטימציה לביטוי רגשי דרך אמנות, דרמה ושיח. פסיכולוג חייב לעודד "מרחבי סמלה" כדי למנוע מהחרדה להפוך להתנהגות מינית פורקת או פוגענית.	המקום שבו ניתן לעבד אימה מבלי להפוך אותה לפעולה (Acting out).	מרחב פוטנציאלי (Potential Space)
תמיכה ב"שומרי הסף": הדרכת הורים על חשיבות ה-Stability. כשהורה שורד את ה"קריזה" של הילד מבלי להתמוטט, הוא משדר: "אני חזק מספיק כדי להגן עליך". זהו החסם היעיל ביותר נגד פיתוי של גורמים חיצוניים.	יכולת ההורה/המורה להישאר "נוכח" ובלתי-חדיר מול תוקפנות הילד.	הישרדות האובייקט (Survival)
עיגון חפצי ביטחון: עידוד ילדים לשמור על חפצים מוכרים במקלט/בפניו. במוגנות – זהו כלי למניעת חיפוש קרבה פיזית לא מותאמת לזרים לצורך הרגעה.	ייצוג של ביטחון המאפשר לילד להיפרד מההורה בבטחה.	אובייקט מעבר (Transition Object)

תפקיד הפסיכולוג כ"אובייקט שורד" מערכתי

במציאות הירושלמית, על כל מגזריה, הפסיכולוג הוא זה שצריך להזכיר להורים ולצוותים: "אל תתפרקו מול הילדים".

כאשר אנו מדברים על ה"חורים" בפיקוח הקהילתי (במגזר החרדי) או בשוטטות (במזרח ירושלים), המענה הוא החזרת ה"החזקה". לאו דווקא פיקוח משטרת, אלא נוכחות בוגרת יציבה. כשהמבוגר "שורד", הילד יכול לחזור להיות ילד, ולא להיות חשוף כטרף במרחבים הציבוריים או הדיגיטליים.

IV. "הילד השקוף" בזמן מלחמה: זיהוי פרופיל הפגיעות הגבוה (הפרדוקס של הילד ה"טוב")

בעוד שהילדים ה"רועשים" (אלו שמתנהגים במוחצנות, מפריעים או מביעים מצוקה גלויה) "מכריחים" אותנו להעניק להם ה-Holding, הילדים ה"שקופים" מאפשרים למערכת, בשתיקתם, להמשיך הלאה. במצב של "ראיית מנהרה" מערכתית, השקט הזה נתפס בטעות כחוסן, אך למעשה הוא עלול להיות סימן לנסיגה (Withdrawal) או לקפיאה (Freezing).

1. הפסיכולוגיה של ה"השתבללות": השקט כסימפטום

בספרות המקצועית, נסיגה חברתית בחירום אינה רק "ביישנות". היא לעיתים קרובות מנגנון הגנה הישרדותי. היעלמות כמנגנון הגנה: הילד מרגיש שהעולם בחוץ (המאקרו-מערכת) מסוכן מדי. בתגובה, הוא "מצמצם את שטח הפנים" שלו מול העולם. ככל שהוא יותר שקט, כך הוא מרגיש פחות פגיע לפגיעות חיצוניות – אך כך הוא גם הופך פחות נראה לשומרי הסף שלו. הוויתור על ה"נראות" (Mirroring): לפי ד. ויניקוט ו-ה. קוהוט, הילד זקוק למבטו של המבוגר כדי לאשר את קיומו ("אני נראה, משמע אני קיים"). בחירום, כשההורה ב"ראיית מנהרה", הילד חווה חסך בנראות. הוא מפסיק לצפות שיראו אותו ומתרגל לחיות בצל.

2. המלכודת: "רעב לנראות" ופיתוי (Grooming)

הסכנה המינית טמונה בדיוק כאן. פוגעים פוטנציאליים, במיוחד במרחב הדיגיטלי, הם "ציידי שקיפות". זיהוי ה"רעב": הפוגע מזהה את הילד שלא מקבל לייקים, שלא מדבר בזום, שלא נמצא במרכז החברתי. הוא פונה אליו בטקטיקה של "התנחלות בלב": "ראיתי שאתה שקט היום", "רק אני מבין כמה קשה לך". הפיכת השקיפות ל"מיוחדות": הפוגע הופך את הבדידות של הילד לסוד משותף. הוא נותן לילד את ה-Mirroring שהמערכת האקולוגית (בית, בי"ס) כשלה לספק. הילד, ש"גווע ברעב" לקשר, עלול להסכים למחירים כואבים כדי להמשיך ולהרגיש "קיים" בעיני מישהו.

3. הרחבה על אסטרטגיית "מעקב אחר תפקוד בפועל"

כפסיכולוגים רפרנטים, עלינו להנחות את המורים וההורים לעבור מקשב פסיבי (מחכים לדיווח על בעיה) לניטור אקטיבי:

א. מודעות: מיפוי ה"נפקדים-נוכחים"

במרחב הלמידה המקוון, השקיפות היא טכנולוגית: מצלמה כבויה, מיקרופון מושקט. הפעולה: על המורה לנהל "רשימת נוכחות רגשית". לא רק מי נכנס לזום, אלא מי הגיב? מי כתב בצ'אט? מי נשאר "תמונה קפואה"? ילד שמופיע ברשימת ה"שקופים" יותר מיומיים-שלושה הוא ילד בסיכון מידי.

ב. קשר אישי: שימוש ב"קול" כהחזקה (Holding)

הודעת וואטסאפ היא קרה. בחירום, הקול האנושי הוא כלי לשיקום ה-Holding. **הפעולה:** שיחת טלפון (Voice) של 3 דקות פעם בשבוע עם הילד עצמו. השאלה אינה "איך אתה בלימודים?", אלא "מה הדבר שהכי מעסיק אותך היום?". השיחה הזו אומרת לילד: "אתה קיים בתוך המחשבה שלי".

ג. הנכחה מותאמת: "קריאה בשם"

במסורות עתיקות, לשם יש כוח של בריאה. בויניקוטיאנית – לקרוא לילד בשמו בתוך קבוצה זה לאשר את רציפות הקיום שלו. **הפעולה:** פנייה יזומה: "נועם, מעניין אותי מה דעתך על מה שדיברנו". לא ממקום של "לבחון" אותו, אלא ממקום של הזמנה למרחב הפוטנציאלי. זהו מעשה של מניעה – ילד שמרגיש נראה בתוך הקבוצה, יהיה פחות זקוק לנראות חולה מצד פוגע.

ד. התערבות מובנית: ה"חברותא" כרשת ביטחון

המערכת צריכה "להנדס" את הקשר החברתי כדי למנוע השתבללות. **הפעולה:** חלוקה לזוגות או שלשות למשימות קטנות. זהו יישום של האקסו-מערכת (החלטת המורה) המשפיעה על המיקרו-מערכת (הקשר עם החבר). כך אנחנו מבטיחים שלכל ילד יש לפחות "עין אחת" נוספת שרואה אותו, מלבד המבוגרים העמוסים.

4. סיכום: הפסיכולוג כ"מנער" את ראיית המנהרה

התפקיד שלך הוא להזכיר למערכת: **השקט אינו שקט, הוא זעקה ללא קול.** עלינו לעבור ממודל של "כיבוי שריפות" (טיפול בילדים הרועשים) למודל של "איתור מוקדם". ככל שנחזיר לילד השקוף את מקומו במערכת האקולוגית הגלויה, כך נצמצם את המרחב שבו הפוגע יכול לפעול.

צ'ק-ליסט: "פנס על הילד השקוף"

כדי להפוך את התיאוריה לכלי עבודה בשטח, עלינו להנגיש למורים "פנס" ממוקד. המטרה היא לא להעמיס עליהם באבחונים פסיכולוגיים מורכבים, אלא לתת להם סימנים התנהגותיים פשוטים שמעידים על **צמצום מרחב הקיום** של הילד. להלן הצעה ל"צ'ק-ליסט 3 הדקות" – כלי לסריקה מהירה של כיתה/קבוצה במצבי חירום.

הנחיה למורה: עברי על רשימת התלמידים. עבור כל תלמיד שגורם לך לחשוב "הוא בסדר, הוא לא עושה בעיות", בדקי את המדדים הבאים בשבוע האחרון:

1. מדדי נראות (דיגיטלית ופיזית)

- [] **היעלמות טכנולוגית:** האם המצלמה כבויה באופן עקבי? האם אין תגובה בצ'אט/בוואטסאפ הקבוצתי?
- [] **נוכחות נפקדת:** האם הילד נמצא בזום/בכיתה אך לא "תפס נפח" (לא שאל שאלה, לא העיר הערה, לא יצר קשר עין)?
- [] **שינוי בנראות הפיזית:** (אם רואים אותו) – האם הוא נראה מוזנח מהרגיל, או לחלופין, לבוש באופן "סגור" ומכווץ מאוד?

2. מדדי תפקוד ורציפות

- [] **קטיעת רצף הלמידה:** האם יש נסיגה פתאומית בהגשת משימות (גם הקלות ביותר)?
- [] **תגובה לפנייה ישירה:** כשאת פונה אליו בשמו, האם התגובה היא איטית, קפואה או מינימליסטית ("כך/לא")?
- [] **אובדן ה"משחקיות":** האם הילד הפסיק להשתמש בהומור, בציור או ביצירתיות שאפיינו אותו בעבר? (צמצום המרחב הפוטנציאלי).

3. מדדי קשר (המזו-מערכת)

- [] **דיווח הורי "חלק" מדי:** האם ההורים אומרים "הוא כל היום בחדר, לא מפריע לאף אחד"? (נורת אזהרה ל"השתבללות").
- [] **ניתוק מחברים:** האם ידוע לך על חבר אחד לפחות שדיבר איתו השבוע? אם התשובה היא "לא יודעת", הילד בסיכון לשקיפות.

פרוטוקול "הנכחה" (Action Plan)

במידה וילד סומן כ"שקוף", על המורה לבצע את הפעולות הבאות (בתיאום עם הפסיכולוג):

הפעולה	המטרה הוויניקוטיאנית	יישום מעשי
שיחת "דרישת שלום"	יצירת Holding אישי	שיחת טלפון (לא וואטסאפ!) לילד. "חשבתי עליך היום, רציתי לשמוע את הקול שלך". ללא דרישות לימודיות.
משימת "עוגן"	החזרת רציפות הקיום	בקשה מהילד לעזור במשהו קטן (למשל: "תוכל לשלוח לקבוצה את השיר שדיברנו עליו?"). זה הופך אותו מנמען פסיבי למשתתף פעיל.
שיקוף (Mirroring)	אישור הקיום	"ראיתי שאתמול נכנסת לשיעור למרות שהיה לילה קשה, זה לא מובן מאליו". לתת לו להרגיש שהוא נראה.
חיבור לחברותא	מניעת בדידות RAT	שיבוץ מכוון של הילד עם תלמיד אחר (חזק ורגיש) למשימה משותפת, כדי ליצור "שומר סף" נוסף מקבוצת השווים.

דגשים לפסיכולוג

כאשר מציגים את הכלי הזה לצוותים חשוב להדגיש:

1. **השקט הוא לא חוסן:** שבירת הקונספציה של "הילד הטוב" היא הצעד הראשון במניעה.
2. **הפוגע אוהב שקט:** הפוגע מחפש את הילד שהמורה שלו לא תתקשר לשאול "איפה אתה?". ברגע שהמורה מתקשרת, היא מסמנת לפוגע הפוטנציאלי (שנמצא אולי במרחב הדיגיטלי של הילד):
"יש כאן שומר סף ערני".
3. **הישרדות האובייקט המערכת:** המורה עצמה צריכה להרגיש שהיא "שורדת" את העומס. לכן, הפעולות צריכות להיות קצרות (3 דקות) ולא מעמיסות.

V. הדינמיקה של הממ"ד: יצירת חומות פסיכולוגיות בתוך צפיפות

פיזית

הממ"ד והרחוב הם שני קטבים של אותה סכנה: בראשון יש עודף קרבה (Enmeshment) ובשני יש עודף פגיעות (Vulnerability).

1. דינמיקת הממ"ד: עודף קרבה (Enmeshment) וטשטוש גבולות

במובן המבני, הממ"ד הוא "רחם" מגן. אך מבחינה פסיכולוגית, שהייה ממושכת וצפופה מייצרת את מה שסלבדור מנוחין כינה Enmeshment – מצב שבו הגבולות בין הפרטים במשפחה הופכים לחדירים מדי.

א. הנורמליזציה של המגע הלא-מותאם

בצפיפות הפיזית המרחב האישי מתכווץ לאפס.

הסכנה: כאשר שינה משותפת או לבוש מינימלי הופכים ל"כורח המציאות", המוח של הילד עובר התרגלות (Habituation). הגבול הגופני, שאמור להיות ברור ומוצק, הופך לעמום.

השעמום כטריגר: השעמום במרחב הסגור אינו רק היעדר תעסוקה; הוא מייצר מתח פנימי המחפש פריקה. ללא גירויים חיצוניים, הגוף הופך ל"צעצוע", והחיפוש אחר ריגוש עלול להוביל לדינמיקה פוגענית בין אחים.

ב. הבחנה בין סקרנות לפגיעה בין אחים (Sibling Abuse)

זהו אחד האתגרים הגדולים של הורים בחירום. חשוב להנחות אותם להשתמש במבחן "שלושת ה-P":

1. **Power (כוח):** האם יש פערי כוחות? (גיל, גודל פיזי, יכולת ורבלית). פגיעה מתאפיינת בכך שצד אחד שולט.
2. **Purpose (מטרה):** האם המטרה היא גילוי הדדי (סקרנות) או השגת הנאה על חשבון האחר תוך כפייה?
3. **Pressure/Secrecy (סודיות):** האם קיים אלמנט של "אל תגלה להורים"? סודיות היא סימן ההיכר המובהק ביותר של פגיעה.

2. בניית "קירות פסיכולוגיים": תוכנית מוגנות להורים

כשאינן אפשרות לאדריכלות פיזית של הפרדה, הפסיכולוג חייב לעזור להורים לבנות "אדריכלות של סדר":

טבלת "קירות הנפש" במרחב הצפוף

הפעולה	הרציונל המניעתי	איך זה נראה בפועל?
סימון "מרחב מזרן"	הגדרת טריטוריה אישית (Territoriality)	שימוש בסדינים שונים, דבק סימון על הרצפה או כריות כדי להגדיר: "זה המרחב שבו אף אחד לא נוגע בי ללא רשות".
קוד לבוש "חירום"	יצירת חיץ סמלי בין גוף לגוף	חובת פיגימה מלאה (לא תחתונים בלבד). הבגד משמש כ"עור שני" ומסמן גבולות חברתיים ומיניים.
סיורי נוכחות (Active Monitoring)	פירוק הסודיות הכפויה	הורה לא נכנס לממ"ד ושוקע בטלפון. הוא נמצא בתנועה, יוצר מגע עין, שואל שאלות. השקט הוא לא סימן למנוחה, אלא דרישה לבדיקה.
כלל "הדלת הפתוחה"	מניעת יצירת "מרחבים פרטיים" מסוכנים	בחירום, פרטיות קיצונית היא מותרות מסוכנת. הכלל הוא שכל פעילות משותפת נעשית במרחב גלוי לעין.

3. שוטטות, "גיוס" ופיתוי: הטורף בחירום

מחוץ לממ"ד, ברחובות, מתרחשת דינמיקה אחרת. המתבגר שחווה "ריק קיומי" מחפש משמעות וריגוש (Sensation Seeking), וזהו בדיוק השטח שבו פועל הטורף.

תסמונת "הגיבור המקומי" (The Hero Complex)

הפוגע בחירום משתמש באסטרטגיה של **Infiltration (הסתננות)** דרך תפקיד חיובי. "הוא לא נראה כמו מפלצת; הוא נראה כמו המבוגר היחיד שבאמת מקשיב לך כשאמא ואבא בהתקף חרדה." הוא מציע:

תיקוף ונראות (Validation): "בוא לגינה, אני אביא וייפ (Vape), נדבר קצת על מה שקורה".
ביטחון מזויף: מקלט פרטי משלו, שבו "אפשר להיות חופשיים מהלחץ של המבוגרים".
האצה של גרומינג: בחירום, תהליך בניית האמון (Grooming) מתקצר משבועות לימים. הילד זקוק נואשות לעוגן, והפוגע מספק אותו בתמורה ל"סודיות מיוחדת".

4. נורות אזהרה להורים ואנשי חינוך

הממד הווירטואלי (הסכנה השקטה)

הורים רבים מרגישים בטוחים כשהילד בחדר עם הטלפון, אך בחירום, אפליקציות כמו **Telegram** ו-**Discord** הופכות לממ"דים וווירטואליים פרוצים. שם, קבוצות של "עדכוני ביטחון" או "תמיכה" הופכות למלכודות שבהן מבוגרים מפתים בני נוער לשלוח תכנים מיניים בתמורה ל"מידע בלעדי" או תמיכה רגשית.

רשימת "דגלים אדומים" (Red Flags):

חוסר עקביות בשעות: מתבגר שיוצא בשעות חריגות (לילה מאוחר) וטוען שהוא "סתם עם חברים".
"המתנה החומרית": הופעת חפצים חדשים (סיגריות אלקטרוניות, כסף, בגדים) ללא מקור ידוע.
הגנת יתר על המכשיר: תגובה תוקפנית או חרדתית כשמתקרבים לטלפון שלו.
שימוש במושגי "סוד": אמירות כמו "יש מישהו שמבין אותי יותר מכך".

לסיכום

תפקיד הפסיכולוג הוא לנרמל עבור ההורים את ה"חשדנות הבריאה". בחירום, כשהמערכות האקולוגיות קורסות, ההורה חייב להפוך ל"רדאר". בניית הקירות הפסיכולוגיים בממ"ד והנוכחות הערנית ברחוב ובדיגיטל הן לא פעולות של חוסר אמון בילד, אלא פעולות של **אהבה מגינה**.

VI. מודל רצף ההתנהגות של טוני קרוס ג'ונסון (T.C.)

Johnson, נגיעות מבלבלות וחוות דיווח

המודל עוזר לנו להבין שלא כל מגע מיני בין ילדים הוא "פגיעה", אלא יש לבחון את **ההקשר**, האיכות והדינמיקה.

האזור הירוק: סקרנות בריאה (Healthy Sexual Behavior)

מאפיינים: הדדיות מלאה, ספונטניות, שוויוניות (גיל, התפתחות), היעדר פחד או כפייה.
בחירום: ילדים עשויים לשחק ב"רופא וחולה" במקלט כדרך לעבד תכנים של גוף וטיפול.
התערבות: "חינוך מיני בשעת מעשה" – הסבר על פרטיות, הצבת גבולות נעימה, ללא בושה.

האזור הצהוב: התנהגות מעוררת דאגה (Concerned Behavior)

מאפיינים: עיסוק יתר (הילד חוזר על המעשה שוב ושוב), קושי להפסיק כשמבקשים, התנהגות שאינה תואמת גיל אך ללא כפייה אלימה.

בחירום: זהו לעיתים קרובות מנגנון הרגעה עצמית (Self-Soothing) לא מותאם. הילד מנסה לווסת חרדה קיומית דרך גירוי חושי.

התערבות: השגחה צמודה, יצירת חלופות לוויסות (תחושתית, תנועתית), ובירור עומק – האם הילד נחשף לתכנים לא מותאמים?

האזור האדום: התנהגות פוגענית (Abusive Behavior)

מאפיינים: שימוש בכוח, איומים ("אם תגלה יקרה משהו רע"), שוחד ("אביא לך ויפ אם תעשה את זה"), פערי כוחות ברורים, וחקיאי אקטים מיניים של מבוגרים.

בחירות: לעיתים מדובר בשימוש במיניות ככלי לשליטה בעולם שבו הילד מרגיש חסר אונים לחלוטין.

התערבות: עצירה מיידית, הפרדה פיזית מוחלטת, דיווח על פי חוק ותוכנית בטיחות קשיחה.

"נגיעות מבלבלות": כלי עבודה קליני מול ילדים

המושג "נגיעה מבלבלת" הוא כלי רב עוצמה כי הוא עוקף את האבחנה הבינארית של "כואב/לא כואב" או "נעים/לא נעים".

העיקרון הקליני: פגיעה מינית בילדים היא לעיתים קרובות "נעימה" פיזית אך "מבלבלת" רגשית. הבלבול הוא סימן האזהרה של הנפש.

הסבר לילד: "נגיעה מבלבלת היא נגיעה שגורמת לך להרגיש שמהו לא בסדר, גם אם זה לא כואב. זה מרגיש כמו סוד כבד בבטן".

הנחיה לצוותים: ללמד ילדים לסמוך על ה"מצפן הפנימי"**. אם זה מבלבל – זה לא נעים. אם זה לא נעים – מותר ואף חובה להגיד 'לא' ולספר למבוגר.

בחירות: הצפיפות בממ"ד מייצרת המון נגיעות מקריות. עלינו לעזור לילדים להבחין בין "נגיעה בטעות" (שמתנצלים עליה והיא נגמרת) לבין "נגיעה מבלבלת" (שיש לה המשכיות או כוונה נסתרת).

חובת הדיווח: זיקוק משפטי לפסיכולוג בחירות

המשולש של חוק העונשין, חוק הנוער וחוזרי מנכ"ל דורש מהפסיכולוג דיוק מירבי:

סוג הפגיעה	הגורם המדווח	חובת הדיווח	דגשים מקצועיים
על ידי "אחראי" (הורה, מורה, בן משפחה)	עו"ס לחוק הנוער או משטרה	מוחלטת (סעיף 4368)	גוברת על חיסיון. אין צורך בהסכמת הנפגע. אי-דיווח הוא עבירה פלילית.
בין קטינים (מתחת ל-12)	עו"ס לחוק הנוער	חובה לצרכי הגנה	המטרה אינה ענישה אלא שיקום (הן של הנפגע והן של הפוגע).
בין תלמידים (מחוץ למוסד)	מנהל המוסד (לפי נוהל משה"ח)	נוהלית/מנהלית	אינה גוברת על חיסיון פסיכולוגי באופן אוטומטי. יש לנסות להשיג הסכמה, אך אם יש סכנה לאחרים – חובת ההגנה גוברת.

נקודות קריטיות לפסיכולוג:

1. **גיל האחריות הפלילית (12):** חשוב להסביר להורים שדיווח על ילד מתחת לגיל 12 אינו "מסירה למשטרה" לצורך כלא, אלא פתיחת דלת לטיפול מוגן.
2. **עייפות מערכתית:** בחירום, עו"סים לחוק הנוער עמוסים. תפקיד הפסיכולוג הוא לא רק לדווח, אלא לעמוד על כך שהדיווח יטופל ולא "ייבלע" ברעשי המלחמה.
3. **התייעצות:** תמיד מומלץ להתייעץ עם פרום עמיתים או יועמ"ש של השפ"ח/מנח"י לפני דיווח מורכב, אך מבלי לעכב את הדיווח במידה ויש סכנה מיידית.

הפסיכולוג כ"מתרגם"

התפקיד שלך הוא לתרגם את החוק והמודלים האלו לשפת המעשה. במפגש עם המורות בבית יעקב, למשל, לא נדבר על "תיאוריות התנהגותיות", אלא על "בין סקרנות לבין פגיעה בקדושת הגוף", תוך שימוש במודל הרמזור של ג'ונסון ככלי מעשי להבחנה.

VII. תוכנית פעולה מניעתית ויישומית בשטח

הפרק השביעי במתווה זה הוא "החלק המבצעי" של כל התיאוריה שבנינו. הפסיכולוג הופך להיות בתקופה זה - **אסטרטג של מוגנות**.
להלן ארגז הכלים והצעדים האופרטיביים:

1. מיפוי זירות סיכון (Situational Awareness)

- מומלץ להנחות את הצוותים ואת הנהגת השכונה לבצע "סיור שטח" (פיזי ותודעתי). בחירום, גיאוגרפיה של סיכון משתנה:
- זירות פיזיות: בנייני רכבת ומקלטים משותפים:** בחירום, אלו הופכים ל"שטח הפקר" שבו אין בעלות ברורה. שם נוצר ה-Enmeshment שדיברנו עליו.
- גינות ציבוריות בלילות:** הופכות למוקדי "ריק קיומי" עבור נוער נושר או משתבלל המחפש ריגושים.
- זירות דיגיטליות:** קבוצות וואטסאפ שכונתיות/כיתתיות שהופכות לזירה להפצת תכנים לא מותאמים (סרטוני זוועה מהמלחמה שגורמים לדה-סנסיטיזציה, או תכנים מיניים).
- זירות חברתיות:** * מוקדי חלוקת מזון או ציוד, שבהם מסתובבים "מתנדבים" שלא עברו סינון.

2. יצירת "אמנת מוגנות בחירום" להורים

זוהי לא רשימת איסורים, אלא **חוזה של חוסן**. האמנה נועדה להחזיר להורה את תפקיד "שומר הסף" (Capable Guardian) שנסדק בגלל ראיית המנהרה.

טבלת אמנת המוגנות

הכלל	היישום המעשי	המסר לילד
כלל הלבוש	הקפדה על לבוש מלא במרחב המשותף ובשינה (גם בממ"ד צפוף).	"הגוף שלך הוא טריטוריה פרטית שיש לה גבולות ברורים."
כלל העין	חובת נוכחות של שני מבוגרים או הורה וילד במרחב סגור. אין "בייביסיטר" ללא פיקוח עקיף.	"המבוגרים כאן כדי לשמור על המרחב בטוח ושקוף."
כלל הדיווח	שיח יזום: "אם משהו מרגיש מבלבל, לא נעים או מוזר – אני הכתובת, ואני לא אכעס".	"אין סודות שגורמים ללב להרגיש כבד. אני כאן בשבילך."
כלל הדיגיטל	"סיור הורים" בטלפון פעם ביום, לא כריגול אלא כהתעניינות ב"שלום הדיגיטלי" שלו.	"גם בעולם הווירטואלי אני השומר שלך."

3. הדרכת צוותים ב-Zoom: המיקרו-אינטראקציה המגינה

המורה הוא "העין המערכתית" הראשונה. בשיחות זום, הפסיכולוג ינחה את המורה לחפש את ה"נראות" דרך שאלות עוקפות הגנה:

שאלות "מרחב שלישי": במקום "איך אתה?", לשאול: "מי האדם שהכי עזר לך היום?" או "עם מי אתה מסתובב כשמעמם לך?".

זיהוי דמויות חדשות: אם הילד מזכיר "חבר חדש" או "מבוגר נחמד מהמקלט", זוהי נקודה לבירור עמוק יותר של הפסיכולוג.

נרמול הדיבור על הגוף: המורה צריכה לומר: "בגלל שצפוף עכשיו, חשוב שנזכור לשמור על המרחב האישי אחד של השני".

4. הוועדה הבין-מקצועית: "העוגן במערבולת"

כאשר מתרחש אירוע (או חשד לאירוע), המערכת נכנסת לחרדה משתקת. הוועדה היא ה-Holding המערכתי:

הרכב: מנהל/ת, פסיכולוג/ית רפרנט/ית, יועצת, עו"ס חוק נוער (במידת הצורך).

תפקיד הפסיכולוג בוועדה:

1. **ויסות רגשי:** למנוע תגובות של "נקמה" או "הסתרה" מתוך פאניקה.
2. **ניהול המידע:** מי יודע מה? איך מדברים עם שאר ההורים מבלי ליצור היסטריה או פגיעה בפרטיות?

3. **החזרת רציפות:** בניית תוכנית של "היום שאחרי" – איך מחזירים את הילד (והקהילה) לתפקוד מוגן.

סיכום ומסר סופי: להיות "הסביבה המאפשרת"

השליחות שלנו במרץ, 2026 היא להיות **עמודי התווך הנפשיים** של העיר ירושלים. במקום שבו האדריכלות קורסת והרחובות הופכים לזירות של אי-ודאות, הפסיכולוגיה היא זו שבונה את ה"קירות" החדשים.

ההתמודדות עם פגיעות מיניות בחירום היא לא רק מניעת פשע, היא **שיקום האמון האנושי**. כשאנחנו עוזרים להורה "לראות" שוב את ילדו השקוף, או למורה לזהות "נגיעה מבלבלת" במקלט, אנחנו מחזירים לילד את הבעלות על סיפור חייו. "המשימה שלנו היא ליצור דור שגם מתוך השברים והכאוס, ידע להגיד: 'הגוף שלי הוא שלי, ואני מוגן'. זוהי תמצית החוסן."

ההתמודדות עם פאיצות מיניות אינה משימה של
יחיד אלא אחריות מצרכתית. בשעת חירום,
השליחות שלנו כפסיכולוגים היא להיות "הסביבה
המאפשרת" שורדת את הכאוס, ומצניקה
אילדים את הביטחון שאובט ונפש נותרים
טריטוריה מוכנת, גם כשהצולט בחולץ בוצר.

"המשימה היא ליצור דור בעל מודעות וטבולות,
שיוכל לצמוח מתוך השברים".

דף עמדה: מוגנות מינית בחירום – ניתוח מערכתי ופרוטוקול התערבות

1. רציונל: "פרדוקס המערכת האקולוגית" בחירום

במצבי חירום מתמשכים, המערכת האקולוגית (לפי ברונפנברגר) עוברת "קריסת רשת". הנתק בין הבית למסגרת החינוכית (המזו-מערכת) מייצר "חורים" בפיקוח הקהילתי. במקביל, ה"אקסו-מערכת" (החלטות רשמיות) וה"כרונו-מערכת" (אירועי המלחמה) דוחקים את הילד לתוך ואקום חברתי או צפיפות פיזית קיצונית, המעלים דרמטית את הסיכון לפגיעה מינית.

2. וקטורי הסיכון: יישום תיאוריית הפעילות השגרתית (RAT)

הסכנה לפגיעה מזוקקת למפגש בין שלושה מרכיבים:

פוגע בעל עכבות שחוקות: עקב סטרס קיצוני (Stress).

קורבן נגיש: עקב היעדר מסגרות והשתבללות חברתית.

היעדר שומר סף: הורים החווים "ראיית מנהרה" (ISPCAN) – ריכוז משאבים קוגניטיביים בהישרדות פיזית על חשבון רגישות לסימני מצוקה מינית.

3. ניהול המרחב: מניעת פגיעה בין אחים (Enmeshment)

הצפיפות בממ"דים ובמקלטים הציבוריים (בדגש על שכונות צפופות) מייצרת טשטוש גבולות. על הפסיכולוג להנחות את ההורים לבניית "קירות פסיכולוגיים":

התחום	הפעולה המניעתית	המטרה
מרחב אישי	הגדרת "מרחב מזרן" אישי לכל ילד	מניעת Enmeshment פיזי.
קוד לבוש	חובת לבוש מלא (פיגימה סגורה)	יצירת חיץ סמלי בין גוף לגוף.
נוכחות הורית	סיורי נוכחות אקטיביים ו"דלת פתוחה"	פירוק הסודיות המאפשרת פגיעה.

4. פרוטוקול איתור: הילד ה"שקוף" וה"השתבללות"

יש להנחות את הצוותים לעבור מניהול "ילדים רועשים" לניטור אקטיבי של ה"שקופים".
אסטרטגיית הניטור: ביצוע שיחות "דרישת שלום" קוליות, מיפוי נפקדות דיגיטלית בזום, ויצירת "חברותא" מובנית למניעת בדידות שהופכת לטרף עבור גרומינג (Grooming) מואץ.

5. הבחנה קלינית: מודל רצף ההתנהגות (T.C. Johnson)

כדי למנוע פתולוגיזציה מחד ועיוורון מאידך, הפסיכולוג יפעל לפי "מודל הרמזור":

1. **ירוק (סקרנות):** הדדי, שוויוני, ללא סוד. **מענה:** חינוך והצבת גבולות.

2. **צהוב (דאגה):** עיסוק יתר, חזרתיות. **מענה:** השגחה צמודה ובירור ויסות.

3. **אדום (פגיעה):** פערי כוח, כפייה, איומים, שוחד. **מענה:** עצירה, הפרדה ודיווח.

6. חובת הדיווח – תמצית אופרטיבית

פגיעה על ידי אחראי: חובת דיווח מוחלטת לעו"ס לחוק הנוער/משטרה (גוברת על חיסיון).

פגיעה מתחת לגיל 12: חובת דיווח לעו"ס לחוק הנוער למטרות הגנה (אין אחריות פלילית).

נגיעות מבלבלות: שימוש במושג ככלי עבודה מול ילדים – "מה שמבלבל הוא תמיד לא נעים".

לסיכום: תפקיד הפסיכולוג כ"אובייקט שורד" (ויניקוט)

בתוך הכאוס, תפקידנו לייצר **Holding מערכתי**. עלינו להוות הסביבה המאפשרת עבור הצוותים וההורים, כדי שהם יוכלו "לשרוד" כנציגי המוגנות עבור הילדים. רק עמידות של המבוגר תאפשר לילד לוותר על מנגנוני ההגנה של "השתבללות" או "Parentification" ולחזור למרחב מוגן.